

Justus Billet, Politiemeester van Gent

Op 2 oktober 1982 was het precies 300 jaar geleden dat Justus Billet overleed op 90-jarige leeftijd in zijn huis 'De Samson' op de Hoogpoort. Deze verjaring is voor ons een welkome gelegenheid om enkele bladzijden te wijden aan deze uiterst boeiende en veelzijdige Gentse persoonlijkheid.

Hij werd geboren in 1592 als zoon van Josse, Deken van de Merceniers. Avontuurlijk van aard, wil hij wel iets meer van de wereld zien en als hij 22 is vertrekt hij voor de eerste maal naar Frankrijk en Italië. Gedurende een 10-tal jaren zal hij meer buiten dan in Gent zitten.

Wij komen hem o.m. tegen in Corsica, Zwitserland, Duitsland.

Op een gegeven ogenblik engageert hij zich bij het Spaans leger, houdt garnizoen in Italië en brengt het zelfs tot Adjutant-Majoor.

Dit alles is echter slechts een inleiding tot zijn lang leven in onze stad.

Hij is reeds in de veertig als hij in 1633 in het huwelijk treedt met Maria d'Inghelbin, weduwe van Antoine Barme. Hij zal er 2 dochters bij hebben : Maria-Livina en Anna-Justina.

Hij vestigt zich als koopman in lijnwaad, zout, oliën, enz.

Zijn zaken floreren en hij wordt weldra, zoals men in Gent zegt, "nen gezetten burger" die zich veroorloven kan eigendommen aan te kopen in de stad en daarbuiten.

Hij woont op de Hoogpoort in het oud gildehuis der Goud- en Zilversme-

POLITYE BOECK,

Waerime

Gheamotteert Staen, par-
memorie, de princepaelste affai-
ende Commissien, die door onse
handen syn ghepasseert, alles-
door last, ende ordre, van mijn
Ed: heeren Schepenen vand.
keire, deser Stede van Ghende,

BEGHONEN,

Den xxii.^{en} Augustus 1658.

den en geniet de achting van zijn medeburgers die hem waarderen voor zijn geleerdheid, zijn ervaring en zijn eerlijkheid. Diverse functies en ereposten stapelen zich op.

Hij wordt Deken van zijn gebuurte en eerste secretaris van de stad.

In 1641 wordt hij Gouverneur van de Armenkamer.

In 1643 wordt hij verkozen tot Schepen van de Heerlijkheid van St-Pieters en tot Raadsheer van de Berg van Barmhartigheid.

Tussen 1643 en 1667 is hij talrijke malen Schepen, 't zij van de Keure, 't zij van Ghedeele.

Op 22 augustus 1658 wordt hij aangesteld als Politiemeester en men moet blijkbaar zeer tevreden geweest zijn over de geleverde prestaties want nauwelijks één jaar later, op 17 september 1659, wordt hij benoemd tot 'Politiemeester ad vitam'.

Dezen die zouden denken dat een 17e eeuwse Gentse politiemeester zo iets was als onze huidige Commissaris, slaan de bal dan toch een heel eind mis.

Hij was zo een beetje de zeer aandachtige waakhond van heel het Gents gebeuren. Hij moest letten op wat er gebouwd, herbouwd of hersteld werd. Hij controleerde de werken aan openbare gebouwen, zowel wat de metselaars betrof als de timmerlieden, de ijzerwerkers, de beeldhouwers; niet te vergeten de kwaliteit van de gebruikte bouwmaterialen. Niet alleen controleerde hij deze werken, maar hij moest ook melden waar herstellingswerken moesten uitgevoerd worden. De controle op de uitvoering der wegeniswerken stond eveneens vermeld op de takenlijst van Justus Billet. (Toch spijtig dat wij nu geen politiemeesters meer hebben).

Daarmee was de kous op verre na nog niet af. Hij inspecteerde de 'erfscheeders' en hield 'en passant' een oogje in het zeil over al wat er gebeurde met waterlopen, greppen, mestputten, muren, hagen, straten, bruggen, kaaien.

Op de graanmarkt zag hij na of alles er gebeurde zoals het moest, of er geen misbruiken waren, of niemand kwam kopen die daartoe het recht niet had.

Vis-, vlas-, garen-, boter-, lijnwaad- en andere markten ontsnapten evenmin aan zijn scherp en waakzaam politiemeestersoog.

Gentenaars die 'vergeten' hun cijns te betalen konden er op rekenen wel dra Justus Billet te zien verschijnen die hun kwam herinneren aan hun plichten.

Zouden wij, 20-eeuwse Gentenaars, er niet goed aan doen ons wat meer te verdiepen in onze locale geschiedenis, die trouwens ongemeen boeiend is? Eens nagaan of sommige zaken die in de loop der tijden afgeschaft werden en verdwenen zijn, in feite niet verdienden bewaard te blijven? Wij zouden misschien tot de conclusie kunnen komen dat, op gebied van

07

Dit sijn de Seghels der Linwaeten die
 vercocht worden ter Maerck van dese Plede
 van Ghendl. daer af hier roeven an folio
 86. ende hier achter, an fol. 91. ampel ghesproken

Brabant of Breede Vlassen Lijnwaete.

Brabant die wat Smalder Vallen.

Brabant de alder smalleste.

Gantes, ofte Seghel Breede Lijnwaeten.

Zegels van het lijnwaad verkocht op de markt van Gent.
 Uit het 1e Politieboek van Justus Billet. (Foto Stadsarchief)

organisatie en coördinatie, het 17e eeuwse Gent het er nog zo slecht niet van afbracht en wij misschien – in alle nederigheid – bepaalde zaken zouden kunnen terug in voege brengen.

Het verslag van al de werkzaamheden en de bevindingen van de politie-meester werden neergeschreven in een zogenaamd politieboek.

Het opstellen van deze politieboeken was een taak die opgelegd werd door het Magistraat. De bedoeling was : een soort administratief rapportenboek waarin in chronologische volgorde de activiteiten werden neergepend van de politie-inspecteur.

In de periode gaande van 1658 tot 1667 heeft Justus Billet 12 dergelijke boeken volgeschreven. En als wij spreken van politieboek denk dan vooral niet aan het 'carnetje' van onze agenten. Het waren lijvige boeken. Normaal gesproken zouden dit eerder droge administratieve verslagboeken moeten geweest zijn. Dank zij Billet zijn zij uitgegroeid tot buitengewoon boeiende lectuur.

Er waren in zijn tijd 2 politiemeesters. Met wat te zoeken in het archief kunnen wij de naam van zijn collega wel achterhalen, maar het is een naam die ons niets zegt, daar waar de naam Justus Billet toch zeer familiair in de oren klinkt van dezen die, al was het ook maar een beetje, geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van onze stad. De andere brave man zal heel waarschijnlijk zijn werk even gewetensvol uitgevoerd hebben als Justus, maar wanneer de naam van deze laatste een begrip geworden is, dan is dat uitsluitend te wijten aan de manier waarop hij zijn politieboeken opgesteld heeft.

Hij was een gecultiveerd man die literair onderlegd was. Van jongsaf was hij een verwoed lezer geweest, speciaal geïnteresseerd in historische werken. Hij had zich een rijke bibliotheek aangelegd die tal van handschriften bevatte.

Aan alles is te zien dat Justus Billet zijn taak zeer ernstig opnam. Het zorgvuldig schrift is zeer duidelijk en de versieringen zijn talrijk. In de laatste politieboeken is dit wel iets minder het geval, maar dit hield verband met de slechter wordende staat van zijn ogen. Nergens krijgt men de indruk dat deze rapporten voor hem een corvee waren die zo vlug mogelijk moest afgehaspeld worden. Integendeel, wij geloven dat de man er zelf veel plezier moet aan beleefd hebben.

De eerste bladzijde van het eerste politieboek werd door hem ingevuld de dag dat hij benoemd werd tot politiemeester. Hij liet er dus geen gras over groeien.

De titel luidt als volgt : *'POLITYEBOECK waerinne gheannotteert staen, par memorie, de principaelste affairen ende Commissien, die door onse*

COETLOEDICHT TER EEREN VANDE VERMAERDE STADT
VAN GHENDT, HOOFSTADT VAN VLAENDREN.

Ghy Edel Stadt van Ghendt; seer vrye Zevoude Maegst,
 + Van goedt, van Sterck, van Ryck; den dreiden lyce draecht.
 Van segeen, ende van Cuyt; door den Zeygen der heren,
 door Handel, en Vryheyt; is saam en moet vermeerden.
 En o secht in een woordt; is het seghen den Vrijplact.
 Van Gode, Van Doet, zynst en Vryt; byn men, soet en vryt.

Begin van het 3e Politieboek van Justus Billet.

Aanhef van een lofdicht ter ere van Gent met afbeelding van de Maagd. (Foto Stadsarchief)

handen syn ghepasseert, alles door last, ende ordre, van mijn Ed. heeren Schepenen vand. keure, deser Stede van Ghendt; Beghonen, den XXIIen Augustus 1658'.

Justus, die een methodische geest bezat, heeft in al zijn boeken een index ingelast waarin alle behandelde onderwerpen alfabetisch geklasseerd staan en waarin verwezen wordt naar de overeenstemmende folio's.

Wat hem verder kenmerkte was een zeer grote liefde voor zijn geboortestad. Van de 12 politieboeken beginnen er 8 met een 'Lofdicht ter Eeren der Stede van Ghent' en op het titelblad prijkt de Maagd van Gent. (Uitzondering vormen het 7e, 8e, 11e en 12e).

Wat de spelling betreft volgt Billet de gebruiken van vroegere tijden, dat wil zeggen dat hij zijn voeten veegt aan alle mogelijke regels, een absolute vrijheid hanteert en zich vooral laat leiden door de inspiratie van het ogenblik.

'Onderhouden' wordt enkele regels verder 'onderhouden'.

'Gent' is zowel 'Ghent' als 'Ghendt'.

Voor 'politie' is de keus groter : 'Polittie' – 'Policije' – 'Politije'.

Wat de ene keer een gestipte ij is, wordt de volgende keer een i of een 'i grec' of zelfs een i grec met 2 puntjes op. De uitspraak zal wel altijd dezelfde geweest zijn.

Zoals reeds gezegd waren deze verslagboeken geen droge administratieve rapporten, want geleidelijk begon Justus Billet er een persoonlijke noot aan te geven. Hij noteerde letterlijk ALLES wat er in Gent gebeurde, vermeldde vroeger gebeurde feiten, herinneringen aan gesprekken die hij gevoerd had, wat hij gelezen had, gaf zijn persoonlijke opinie, vermeldde jeugdherinneringen. Op bepaalde momenten gaan deze boeken lijken op een persoonlijk dagboek : hij schrijft over zijn ziekten, het dieet dat zijn dokter hem voorschrijft, etc. Hij beschrijft processies, optochten, toneelvoorstellingen, geeft lijsten van de adellijke families, van de nieuwe huizen en stenen gevels, 'opschriften Van alle de Clocken van Beijaert', 'Memorie, van alle de soorten van lijwaeten, Die hier op onse Marct van Ghendt, worden vercocht'.

Wij nemen kennis van de voorgeboden van de Schepenen, zo een van 1663 waarbij het verboden wordt bomen 'staende op den Cauter als op Plaetseken bij d'Abdie van Bauloo te kappen of er enighe schaede aen toe te brengen'.

Hij opent een geschiedkundige kroniek, 'De Aude Cronijcke van Vlaenderen ende sonderlijnghe der Stede van Ghendt'. Zij is verspreid over verschillende van zijn politieboeken, begint vanaf de 3e eeuw en loopt tot 1399.

Men kan niet alleen kennis nemen van de genealogie van de forestiers, dezen die even over de grens willen kijken zullen er de nominale lijsten vinden van de koningen van Frankrijk, Spanje, Engeland, Portugal, Napels, etc.

1007
Corte

BESCHRYLVINGHE

Der

STADE VAN CHEND

OPDE

Moderne maniere

Ende ghelyck de selue nu gheslact ende gheleghen is
Enden jaere 1663. Bij den verouderet. ende alles daer
aughen seelen selue ende. Experimentie. Beschreuen
deer ziele. ende affectie. lat s. n. gheboort. plaetsen,
alweer hi in dwerche. gheleghen. Functien de selue.
heft ghesant. hi Juste Billet. Allic Meester

Men zou bijna vergeten dat dit ambtelijke verslagboeken waren, ware het niet dat wij de details kunnen lezen over zijn 'Visitacije ghedaen te waeter, begonst van achter het beenhuijs, tot den rooden thorre, ofte tot In de Slecke'.

Al deze uiteenlopende onderwerpen worden doorspekt met versjes en gedichten.

De gehechtheid van Justus aan zijn geboortestad kwam tot uiting in al wat hij schreef. Alhoewel hij zeer bereisd was en vele grote steden gezien had, leed hij zeker niet aan een inferioriteitscomplex wanneer het Gent betrof. Als zeer godvruchtig man gaf hij wel toe dat Rome boven Gent stond, maar enkel maar omdat de Eeuwige Stad de zetel van het Pausdom was. Maar, voegt hij er onmiddellijk aan toe, er is geen enkele reiziger, te land of ter zee, die een stad tegengekomen is die vergelijkbaar is met Gent. Zeer leerrijk zijn zijn lijsten van straten, straatjes, stegen, markten, plaatsen, enz. In meer dan één geval is hij op dat gebied onze enige en betrouwbare bron van inlichtingen.

Hij heeft het over 'De straeten deser stede van Ghent, met de huijsen (het ghetal der huijsen) die in de zelve ten voorhoofde staen, met annotacijen van de prochijen van dezelve straeten daer de voorseijde huijsen in zijn gheleghen, alles met de letters A.B.C., om die facillieker te vinden.'

In 1667 diende Justus Billet zijn ontslag in als politiemeester, dit wegens zijn wankelende gezondheid en zijn steeds slechter wordend gezichtsvermogen. Vergeten wij niet dat hij toen reeds 75 jaar was.

Hij zou 15 jaar later sterven, blind.

Wij hebben het steeds gehad over JUSTUS Billet. Wij hebben de naam Justus aangehouden omdat hij ons nu eenmaal familiair in de oren ligt en men, na zijn dood, steeds over Justus gesproken heeft. Wij willen er evenwel de aandacht op vestigen dat Billet zèlf schreef en tekende : Justo. Het is sinds lang een dwaze gewoonte geworden de naam van iemand, na zijn dood, een veel deftigere of geleerdere allure te willen geven. Men gaat dan gewoonlijk voort op een uittreksel van de 'Burgerlijke Stand' of op doopregisters en iemand die heel zijn leven 'den Charel' geheten heeft wordt ineens Carolus, zoals 'den Tseef' gepromoveerd wordt tot Josephus.

Het zou geen kwaad kunnen dat wij de namen van de mensen na hun dood niet gaan verdraaien of trachten te vertalen. Spreken van een Karel de Kerchove de Denterghem is een beetje belachelijk. Al degenen die zo familiair met onze oud-burgemeester omgingen dat zij hem aanspraken bij zijn voornaam, zullen zeker geen Karel gezegd hebben, maar wel Charles.

Deze 12 politieboeken, in prima staat, worden nu bewaard in het Stads-

archief. Zij werden aangekocht in de jaren 1840. Stadsarchivaris Prudens Van Duyse maakt er de volgende aantekening in : 'Gekocht in 184., doen binden in 1856.'

Waar ligt nu in Gent de straat die genoemd werd naar Justus Billet, de man die ons zo veel interessante inlichtingen bezorgde over onze 17e eeuwse straatnamen ?

Ach, beste lezer, zoek niet, maak u maar niet moe...

HUGO COLLUMBIEN

Onze Gentse keukenrubriek (vervolg)

DE GENTSE STOVERIJE

Dikwijls, zo vertelt hij, wordt verward met de meer eenvoudige stoofcarbonades. De bereiding gaat zo wat naar dezelfde trant maar er is heel wat meer voor nodig. Als ik met ons moeder vroeger mocht meegaan naar de beenhouwer (want er viel toch altijd wel een schilleke hoofdvak (kopvlees) of pens te bemachtigen) dan vroeg zij : 'een goeie stoverije, ge weet wel, zo met een beetse van alles in, Fridje'. Alfred, een bultenaar ('t Karkaske genoemd), als de meeste gebochelden een 'lollekensheere', sloeg 'nen kwinkslag, en haalde van de kapblok van een hoop gereed in teerlingjes gesneden vlees enkele brokjes met hier een velleken, daar een stukje vet aan en zelfs een stukje 'kattenvlees'. Natuurlijk geen eerste soort vlees waar men 'buufstuk of gros buuf' van bereidde, maar voornamelijk zo wat van het nekstuk en dergelijken. Dit gewogen zijnde werd in de weegschaal het zelfde gewicht bijgevoegd van het 'zuu een beetje van alles' : enkele stukjes rundslever, runds nier en ook runds zwezerik (van kalfszwezerik, waar heel wat fijne zaakjes mee bereid werden, was er in een gewoon huishouden en in een gewoon menu geen sprake).

De bereiding zelfs was een ceremoniaal. Destijds werd de vrijdag het vers vlees geslacht en met die lange platte karren geleverd. 's Zaterdag werden dus de 'beesten' of 'halve beesten' gescheiden en was het de beste dag voor de stoverij en voor het vleesnat of bouillon waarvan de zondag de traditionele 'soep met ballekens' en vermicelli zou worden klaargemaakt. Maar Oude Keukenpiet was aan het afdwalen; 'terug naar uwe kastrollen jongen' zo zei ik, en hij ging verder.

Men neemt een stoofkastrol en laat er een flinke klont boter in bruin worden : daarin worden nu de blokjes vlees en ook de stukjes 'een beetse van alles' gebruikt, en als het geheel goudbruin en 'goed genomen' is, (goed afgebruineerd zeggen ons mensen), fruit men daarin nu nog een paar ge-